

12. junij 1938

ŽENSKI SVET

1938 · LETO · XVI

JANUAR MILICA Š. OSTROVŠKA: STARA DEVICA ·
VIDA TAUFER: ZRCALO · ERNA MUSER:
PRIZADETIM · JOŽE KRANJC: POVPREČEN ČLOVEK · ZA
MIR · O. G.: OBISK HOWARDSKE LIGE · MARICA BARTOL:
LJUDMILA ROBLEK · S. E.: STATUT ŽENE PRED DRUŠTVOM
NARODOV · KRITIKE IN POROČILA · OBZORNIK ·
PRILOGE: NAŠ DOM, MODNA PRILOGA, KROJNA POLA

Modre žene

našega časa dajejo prednost proizvodom, ki so se izkazali za sposobne, da ohranijo lepoto in mladost. Zato uporabljajo mnoge izmed njih za negovanje zob zobno pasto Chlorodont. Zakaj pa ne tudi Vi? . . . Zakaj bi ne dajali svojim ustom dražestnega občutka svežosti in čistosti. . . . Svojim zobem čudovitega slonokoščenega bleska, ki očara druge? Poizkusite zobno pasto Chlorodont, ki naredi s svojimi finimi, mehкими čistilnimi jedrci zobe bele in bleščeče, kakor nobeno drugo sredstvo, dih pa svež in čist. Že po nekaj dneh boste opazili, da so postali vaši zobje lepši.

Domači proizvod.

Chlorodont - zobna pasta

O dovršenosti in preciznosti

HORNYPHON

radijskih aparatov so se prepričali že stotisoči

Prepričajte se o teh lastnostih slovite znamke še vi in obiščite

» **RADIO PEGAN** «

Ljubljana, Tyrševa cesta 12

Stara devica

Milica Š. Ostrovška

V temi sem otipavala stikalo. Spet sem zagledala svojo sobo.

Radovedno sem se ozrla po njej, kakor da jo vidim danes prvič v življenju.

To je torej tisti prostor, ki sem ga nazivala s tako ljubeznijo svoj prijetni, domači kotiček!

Gledam zavese, ki sem jih vezla v prostem času, pogled spustim na preprogo, ki sem jo stkala v prijeten oddih.

Res, ni razkošja v tej samotni sobi in vendar vem, da sem se utrujena od dnevnega dela željno zatekala vanjo in je bila kakor mati dobra z menoj. Vem, toda čutim ne.

Celo lepo vezane knjige na polici gledam nocoj in so zame le hladne tujke. Da, že je to pritajeno sovraštvo, kar čutim do njih.

Kako je le mogoče, da je minilo toliko let in so me mrtvi predmeti mogli slepiti z mladostjo, z življenjem?

Ko sem vendar že stara devica, neumna in smešna stvar!

* * *

Kakor vso pomlad je tudi danes deževalo ves dan. Osulo se je cvetje, zazeleno so veje — še opazili nismo kdaj.

Meni sami je itak prav, da je vedno samo deževalo. Strah me je dehtečih, sončnih-pomladnih dni; preboleči so; prepolni hrepenenja.

Ves dan ni odnehal drobni, neutrudljivi dež, zato sem se tem bolj veselila toplega razpoloženja v polnem gledališču.

Opereto so dajali, staro, neumno opereto polno lahkih, zabavnih popevk. Oder je bil ves prenovljen, svetel in živahen. Med nami in njim je bila pot odprta na šir.

Prenehalo je prešerno čebljanje odmora, začne se že zadnje dejanje. Na oder stopa oskrbnica glavnega ljubimca.

Buren smeh, ploskanje ob prvem koraku! Tudi jaz; od srca. Postarna je, grda, s piskavim glasom navaja izreke iz svetega pisma, vmes vleče iz stekleničke, ki jo ima skrito v žepu starinskega, širokega krila.

Še ko se je za trenotek umaknila z odra, se smehljam in občudujem znano igralko, ki je tokrat tako nastopila, da je ni bilo moči spoznati.

Potem vtaknejo v neko knjigo njej naslovljeno ljubezensko pismo, da bi po spretno zverženi poti pomagalo mlademu paru do srečne združitve.

Postarna, smešna oskrbnica dobi po nesreči pismo v roke in slepo verjame njegovi vsebini. Na odru letijo zdaj nanjo surovi priimki, ženska ne zna doumeti, da je smešna od sile, občinstvo tuli od navdušenja.

Jaz pa se nenadoma ne morem smejati več.

Že prej se mi je zazdelo, da v gledališču nekaj ni prav, in nekam huda sem bila nase. Kaj mi le manjka?

Ob surovi psovki pa me je tako zbolelo, kakor da jo je lepi igralec zalučal meni v obraz.

Tedaj sem vedela.

Tista smešna, stara devica, ki je dobila ljubezensko pismo! Vse življenje je garala v tujih domovih, kdo ve, ali je sploh kdaj spoznala pravo ljubezen, neizživela je ostala v njej, kljubovala je letom, ob lažnivem pismu se je prepozno zagnala na svetlo, verjela je srcu, ko bi le pamet smela imeti besedo.

In jaz? Bi ne mogla biti jaz ta smešna devica? Sem v dnu svoje duše kdaj nehala upati, da še vendar pride moj veliki dan?

Saj sem že tudi ostarela. Seveda, grda nisem tako in ne pijem; sem pač uradnica in ne malo boljša dekla, ki nanjo vsakdo po mili volji stresa svojo sitnobo, kakor sicer tako idealni ljubimec iz prenežne, slavne operete.

S strahotno gotovostjo me je prevzela resnica:

Stara devica sem, samo na videz različna od one na odru, in vsi ti ljudje, ki se tako široko smejejo, se tudi meni smejejo. Ne gledajo samo na odér, ne, tudi vame gledajo, od strani se hibitajo, ker vedo, da sem tudi jaz le smešna stara devica, ki nič več ne mara šteti si let.

Tesno mi je postalo na mojem udobnem prostoru, plašno sem skrivaj začela iskati krog sebe. Lotila se me je goreča želja, da bi se stulila v nevidno kepo, izginila v nič.

Ljudje so gromko zaploskali. Opazila sem, da je šla z odra in jo hočejo videti še. Z nogami so zacepetali, toda ni se prikazala več. Je morda čutila to, kar jaz?

Ne vem prav, kaj je bilo dalje. Menda so sledili nežni prizori, godba je bila nekam tiha in mehka. Videla sem igralce na odru, nisem pa razumela, kaj se godi. Krčevito sem se oprijela naslonjala, kakor bi bil že konec in bi morala naglo vstati. Ko bi se ne bila bala, da priključem še več pogledov na sebe, bi bila takoj vstala in odšla.

Dočakala sem le. Med prvimi sem smuknila iz gledališča — kljub temu sem morala odzdraviti temu ali onemu znancu — in zbežala urnih korakov v samotne mestne ulice. Druge večere bi me bilo neznansko strah, zločinci iz časopisnih poročil bi hodili živi vstric mene. Toda ne nocoj! Vedno bolj sem begala iz mesta, med hiše, obdane od temnih, molčečih vrtičkov, gnana od težke, nove zavesti: sama si ostala v življenju in nikoli ne bo drugače; za tvojo samoto pa imajo ljudje samo porogljiv nasmeh.

Domislila sem se spoštljivih pozdravov na cesti in sram me je bilo, da sem jim verjela. Še v priznanju mojega vestnega dela, ali ni trepetal rahel porog, ki je nehote segal v moje zasebno življenje?

In v najboljših primerih — boleče se je zasekala misel vame — ali nisi brala v očeh dušeče pomilovanje?

Zasmeh in pomilovanje! —

Krivca, krivca mi dajte! —

Nič več ne vem, kod sem še vse hodila to noč. Moje bolne misli so hlastno iskale le krivca.

Videla sem sebe, še otroka; mirna sem bila, z malim zadovoljna, je pravila mati: pod mizo sem sedela in počasi trgala papir za papirjem, ga obračala z drobnimi prsti, našla vedno novih lepot. Kako zopern mi je neumni otrok!

Videla sem šolarko: prav tako nosi knjige, kot je mati ukazala, v vsem jo uboga, prepridno, neumno dekletce!

Že dorašča v dekle; resna, preprosta je, gladko počesana glava je zamaknjena le v ideje; zrtvovati se komu, če le mogoče za bratov študij, to je vsa njena srčal!

Kako nespametno je šele tisto zrelo dekle, ki svojemu fantu zameri, ko jo pri plesu močnejše stisne v naročje. Seveda, dekle je pobožno in do priče uboga, kar jo duhovnik uči.

Neumno, nevedno dekle, kako sem jo zamrzela to noč iz vsega srca! In vse ljudi, ki so me napak učili, sem zamrzela, naposled še svojo ljubljeno mater!

Ko sem tako polna sovraštva tavalala po zapuščenih cestah in so le samotne svetilke bile moje sestre, kako toplo ste ležali v svojih skupnih posteljah in kako sladko ste sanjali o svoji pravičnosti, vi pošteni, popolni in sveti!

* * *

Zdaj sem tu. Bala sem se sicer vrnitve, pa sem vendar prišla. Zateči sem se morala naposled v prostor, ki je bil moj prijetni, domači kotiček, ko sem odhajala z doma, a se vračam vanj stara in strta.

Menda me je samo zaneslo domov, ko so noge bile že vse razbolele in je vsaka žilica klicala k miru, k počitku.

Motna mi je glava, ničesar ne morem razsoditi več in ne vem, ali niso vse misli tega večera bile samo blodne sanje.

O, vidim vas: zmagoslavno ste se zasmejali v svoji vsevednosti. Ne, ne, nekaj razuma je le še ostalo: slišim vas, kako govorite pomilovalno kot vedno: histerična ženska!

In čeprav sem razbičana vsa, to vam še lahko povem: da, trpela sem to noč, toda zdaj ponosno preziram vaš surovi zasmeh in vašega pomilovanja prav nič ne pogrešam!

Ne bojte se zame, jaz bom že znala živeti. Saj sem živela srečno in mirno doslej in najbrž bo jutri spet isto. Sploh pa, komu kaj mar, kako jaz živim? Vašega kruba ne jem in to je vsekakor poglavitno. S poštenim delom si ga služim jaz sama.

Čemu še sploh to razburjanje? Ne, ne. Le smejte se, če vam to dela toliko veselja, ni mi več mar.

Mirno bom legla v zavesti, da sem vas naposled spoznala do dna. Tudi to je veliko.

Spoznala sem, da ste si skovali pač modre zakone, ki krijejo vaše grehote s plaščem moralnosti in zahtevajo od nas osamelih neumnice, da smo stare device, neumne in smešne stvari!

Zrcalo

Vida Taufer

Noč ob Kolpi. Zvezd sijaj trepeče.
V mlačni vodi gleda svoje lice,
ziblje se v valovih ko cvetice,
ki gospa jih naglo vanje meče.

Voda s skal polzi in se leskeče,
že gospod zajame njene kaplje,
čoln se ziblje, ko peroti čaplje.
Mesec sveti v breg s plamenom sveče.

Voda pljuska, ploskev vodne leče
v mesečini vedno bolj odseva.
V senci drevja stari grad sameva,
tam so line davne grajske ječe.

Prizadetim

Erna Muser

O rdeči kapici prelepo zgodbo
v srca samoti sem nocoj prebrala,
pa v nji, ki mi rodila mlado sodbo,
volka pogoltnega zaman iskala.

Zdaj v noč premišljam in si belim glavo,
kdo zviteža tako je prelesičil,
da je ubežal s svojo zlo postavo
iz zgodbe stare in jo vso zmaličil?

Iz blatnih tal banatskih razodetje
počasi in težko se v misli krade
in s preprostostjo spravlja me v zavzetje.

Povest stoletno vendar prikrojili
volkovi so in za volčice mlade,
zato seveda svojca izpustili.

Povprečen človek

Jože Kranjc

Ne vem, dragi gospod, kako morete meniti, da življenje nima smisla in je vsako delo, če računam na smrt, čisto odveč. In kako morete trditi, da je najbolje, če bi si človek pognal kroglo v glavo in crknil, oprostite, da uporabljam vaše lastne besede... Poglejte vi ste takorekoč čisto dostojen gospod, lepo plačo imate in vaša služba je lahka. Ni vam treba biti točen, odidete, kadar vas je volja — jaz pa sem le povprečen človek, za zadnjega sem v pisarni in le malo manjka, da mi ni treba čistiti čevljev ravnatelju — pa sem vseeno zadovoljen. In nikar ne bodite mnenja, da ne mislim na smrt. O, večkrat mi pride na misel. Vem, da bo takrat hudo — ampak! Ne verjamete vsega tega? No poslušajte!

1.

Stanujemo pod zemljo. Skozi ozka, črna vrata se pride takoj v temno kuhinjo, iz nje pa v sobo. Ta je sicer majhna, a svetlejša, kajti okno gleda previdno na cesto, s katere vidimo le osvljene in ohlačene noge. Res ni stanovanje kaj posebnega, a za te čase, in te plače, kaj si hočete boljšega? Sicer pa ni glavno prostor. Glavno je ono, kar je med stenami, posebno pa še ono, kar nam je najbolj ljubo in kar je za nas najlepše. Morda še ne veste, da imam sina. Res, sina imam, tri leta je star. Ljudje pravijo, da vsak oče hvali svojega otroka, pa če pray ni lep ali pa je celo grd. Toda pri meni ni tako. Fantček je res čudovit. Čisto zlate in kodrave

lase ima, velike modre oči, belo polt in smeje se, vam rečem, ko sonce z jasnega neba v pomladi. Vidite, to je glavni del mojega stanovanja, kdo bi gledal na umazane stene, če vam dan na dan sije takó lépo sonce!

Ko sem nekoč — daleč je že to — ob opoldanskem odmoru prišel domov, čakajte, moja pot je zmerom enaka: prašna cesta, vročina, prah izpod vozil, potem hladna veža, stopnice navzdol in čisto hladna pa seveda temna klet (še temnejša je, kadar je zunaj vroče sonce) — potem zvonec, vriskanje otroka v kuhinji, kosilo, malo ležanja, nato spet nazaj, kaj se hoče, pesem življenja je pač zmeraj ena in ista za vsakogar ... torej, ko sem zadnjič opoldne prišel domov in stopil v kuhinjo, sem kar pri odprtih vratih začudeno obstal. Žena je vsa zardela stala ob ognjišču, obraz ji je žarel, oči pa so se ji svetile. Bila je v boljši obleki in smehljala se je. Oči je imela široko odprte in bile so polne vdanosti. Ali poznate vdané oči? Neka čudovita motnjava, skoro blazna globina je v njih — človek bi kar gledal in bi ne videl do dna. Takrat se ne moreš odtrgati od oči, toplina ti napolni sice in sreča se sama od sebe naseli vate. Gledala me je in jaz sem se izprva z začudenjem izpraševal: „Kaj je vendar? Ali je njen god, morda rojstni dan, ali celo obletnica poroke?“ Veste, v zakonu človek pozabi, nehoče menda pozabi na take zunanje stvari; zato sem nekaj nepomembnega zamrmral, potem pa sem kar pogledal v stran in skoro sram me je bilo. Čez čas pa sem jo le vprašal:

„Kaj pa je spet?“ in sem ji spet pogledal v obraz.

Kar ugasnila je. Smeh je izginil iz njenega obličja, roki sta ji omahnili ob boke, prestopila se je, nato pa je pogledala v tla in mi očitajoče zamrmrala:

„Kaj ne veš, da je danes tri leta star?“

Tri leta, za vraga, sem si mislil, kar takole minejo tri leta, in že skoro ne bi verjel, če ne bi zaslišal spet njenih besedi:

„No vidiš!“

zato sem — priznati moram, da ne prav iskreno — zatrjeval: „Saj res, seveda, prav danes je tri leta!“

Brž sem stopil k sobnim vratom in jih odprl.

Otrok je čepel na tleh in se sklanjal nad majhnim avtomobilom. Z vsó silo se je trudil, da bi avtomobilu odtrgal kolo, z nogama se je upiral ob stranice, kolo pa je vlekel, da mu je skoraj pot polzel po licih. In tako je bil zaverovan v to svoje važno opravilo, da me niti opazil ni.

Poglej ga spaka, sem si dejal, to je moj sin. Kako mine čas. Kako se staram. Ni še dolgo tega, kar je močil plenice, zdaj pa gre že v četrto leto, nenadoma bo vstopil v šolo in —

Poklical sem ga. Brž je vrgel igračo od sebe, da se je zakotalila pod njegovo belo posteljo, poskočil je in se pognal proti meni. Že sva se objela. On pa mi je hitel pripovedovati:

„Očka, tri leta sem star! Mamica pa je rekla, da mi boš zato nekaj kupil!“

Božal sem ga po laseh in poljubljal na rdeča lica, nehote pa sem mu odgovoril:

„Seveda, seveda!“ in že sem se skoro prijel za usta. Kajti sredi meseca je že bilo, že za tobak nisem imel več, tudi za mesó smo že mencali, taka presneta reč, kako, s čim naj kupim? Toda že me je fantiček zadnjič objel in se zapodil proti kuhinji, kjer se je drl na ves glas:

„Očka bo kupil, mamica, očka bo kupil!“ Sel sem za njim in se zagledal v ženo. Ona pa se je ozrla v stran; kaj se ne bi, nerodno ji je bilo, da mi je táko skuhala, saj je vendar vedela, kako je z mojim denarjem.

Ker pa se je otrok le motiviril okrog svojih nog, sem ga dvignil do svojih oči in sem ga vprašal:

„Kaj pa bi rad?“

Pograbil me je za lase, me čehljal po tilniku, se mi obešal za vrat, nazadnje pa mi je ukazal:

„Dol!“ in je že spet zdrknil na tla.

Zamislil se je in se prijel za nos, nenadoma pa se je spomnil, da bi me rad zajabal.

Nič smešnega ni to. Res je že, da bi mi rekli norec, če bi hodil po pisarni po vseh štirih ali celo na cesti, polni ljudi, toda doma? Koliko drugih stvari počne človek doma, ki jih ne sme na primer na koncertu, in svet se ne podre zaradi tega, temveč je še lepši in popolnejši. Zato se nikaner ne čudite, da sem se kar brž postavil na vse štiri in že sem bil uboga žival, fantiček pa je postal voznik in me gonil po kuhinji sem in tja. Otrok se je smejal, da je bil ves rdeč v svoja napeta lica. Razsajala sva tako, da je žena skoro pozabila na kosilo, naslonila se je na ognjišče, si z rokama podprla boke, vmes pa je klicala:

„Le še teči, Ivanček, le še, hop, hop!“

Le počasi smo se umirili.

In ko smo se po kosilu poslovili, je žena pritekla za menoj na stopnišče in zaklicala:

„Pa mu vseeno kaj prinesi!“

Skozi okno sem še pogledal navzdol in videl fantiča, ki je sedel na tleh, mi z obema rokama mahal in vpil:

„Pá-pá, pá-pá!“

No, vidite!

2.

Tako se je spočel zame važen problem, sestavljen iz dveh glavnih delov: s čim naj kupim, in kaj naj kupim. Kaj naj kupim, prava reč, izložbe so povsod in trgovine, branjarije in druge take stvari, ni vrag, da ne bi nečesa iztaknil, toda, kje naj vzamem denar. Ta prokleti denar!

Obstal sem za trenutek pred hišo in se ozrl okrog sebe. Ljudje so hiteli mimo, eden za drugim, ta oblečen v svilo, oni v belo volno, hiteli so z zadovoljnimi obrazi, se smejali in, zdelo se mi je, najraje bi vriskali. O, ti, sem si mislil, nimajo problemov, vsaj takih ne, ko jaz. Ti razmišljajo o Bogu, iščejo razmerja z večnostjo, morda jih tlači kak ljubezenski problem, ali celo rešujejo filozofska vprašanja, se pečajo z idejo o narodu in plemenu — pa kaj so vsi ti problemi. Misliš, razmišljaš, potem pa sežeš v žep, kupiš cigarete in greš v kavarno, kjer spet naprej razmišljaš. Moj problem pa je bil težji in je obsegal snov, denar, morda samo deset dinarjev.

Na nasprotni strani ceste je visel velik, rumen plakat. Rdeče črke so se bliskale v soncu in prijazno vabeče mežikale v ljudi:

Vabilo. Danes zvečer priredi Materinsko društvo v Ljubljani veliko veselico. Mnogovrsten spored. Vstopnina samo din 20.—

din 20.—

din 20.—

din 20.—

Dvajset dinarjev! Dvajset dinarjev za veselico in še posebej dinar za dinarjem; dame, pijača, ples! Koliko mater bo tam in koliko očetov! In

koliko ljudi, ki bodo, imeli denar. Ko bi vsak od teh dal meni le eno samo paro, kar je nič, ker nekaj je šele petindvajset par —, bi bilo konec mojega problema.

Zraven vabila je visel list, na katerem sta bila naslikana dva zaljubljenca, pod njima pa je bilo zapisano:

Tri srca — ena ljubezen,
in še niže: Vstopnina. — Cen nisem razložil.

Že sem hotel iti čez cesto, ko se je pred mano odigral majhen dogodek.

Po ulici je pridrvel svetlozelen avtomobil. Belo oblečena dama je sedela za volanom in njeni črni lasje so vihrali v vetru, da jo je bilo veselje pogledati. Na koncu ulice je dala znamenje in je okrenila voz na desno, prav takrat pa je s pločnika stopila ženska in pozabila odskočiti. Stranica avtomobila jo je zadela ob koleno in ženska je omahnila naprej na pločnik ter se sesedla. Avto se je ustavil. Dama je izstopila in se pripognila nad starko. Ta pa se je počasi dvignila. Stekel sem tja. Dama je vprašala:

„Ali je kaj hudega, mamca?“

Ženska je pogledala navzgor in se skoro nasmehnila:

„Tako nerodna sem.“

„Ne, ne.“ je odgovorila dama, „jaz sem kriva,“ in že je segla po torbici, jo odprla in potegnila iz nje papirnat denar.

„Nate“, je govorila, „res nisem hotela hudega, res ne ...“ stisnila ji je bankovce v pest in spet sedla nazaj. Kmalu se je dvignil prah za dirjačim vozom.

Žalostno sem gledal za njim. Zakaj nisem bil jaz tisti, ki je ponevedoma stopil s pločnika? Zakaj nisem bil jaz povožen? Padel bi, potokel bi se — toda moj problem bi bil rešen. Res, nekateri ljudje imajo čudovito srečo.

S sklonjeno glavo sem šel proti pisarni. Pred hišo sem še za trenutek obstal, nato sem sklenil, da bom na vsak način naprosil za predujem. Seveda ne bom mogel reči za kakšno majhno vsoto, sem si mislil, saj to bi bilo naravnost smešno, da bi prosil za pare, kaj večjega bom zaprosil, vzrok se bo že našel. Zadovoljno sem vstopil v hišo, zavil po hodniku in vstopil v svojo sobo.

Pripravil sem si ameriški dnevnik in začel vknjiževati. Toda pokončne in vodoravne vrste so se mi mešale pred očmi, s prstom sem moral iskati prave prostorčke, da sem vanje vpisoval številke. Kaj bo neki rekel, sem si mislil, kako bo sprejel? Ali bo brez nadaljnega dal ali me bo na dolgo in široko izpraševal, za kaj potrebujem denar? Posebno, ker ga še nikoli nisem prosil. Toda človek je v življenju samo enkrat star tri leta — poleg tega pa se je to v naši hiši prvič primerilo ... Kar po pravici mu bom povedal.

Vendar mi je bilo strašno nerodno pri srcu. Zdelo se mi je, da delam greh, pa sam nisem vedel, kajaj. Po svoji naturi že sem sila mehak, skoro neodločen človek. Vsako stvar trikrat, štirikrat premislim — in še nazadnje ne vem, kaj naj storim. Moram to povedati, da boste ostalo razumeli. Zato tudi sedaj nisem vedel, ali naj grem takoj ali naj čakam ... ali naj sploh grem.

Tako se je kazalec ure počasi premikal naprej, mene pa je čimdalje bolj skrbelo. Vroče mi je postajalo od same nestrpnosti in nemirno sem se prestopal z ene noge na drugo.

Nazadnje pa sem se odločil. Rekel sem si:

„Česa naj se bojim? Samo dvoje je možno: ali mi bo dal ali pa mi ne bo dal. Če mi bo dal, bom moral morda poslušati še njegovo pridigo, če pa mi ne bo dal, bom pa vsaj vedel za drugič. Tako je, zdaj pa korajžo!“

Vstal sem in sem skozi okno poklical našega slugo Janeza. Naročil sem mu, naj bo toliko časa v pisarni, da se vrnem, potem pa sem stopil na hodnik, šel počasi proti koncu, se ustavil pred vrati, na katerih je bila pribita tablica: Ravnatelj, potrkal sem in že sem stal v mračni, temnordeče poslikani sobi.

Ravnatelj je bil majhen, širok in sila debel človek. Čelo mu je bilo nizko, črni, malce kodrani lasje so mu bili počesani vstran, oči je imel velike, rjave in skoraj izbuljene, tako, da si v belini razločil tenke rdeče žilice, pod nosom pa je imel kratke črne brke, tu in tam preprežene s sivimi nitkami. Ravnatelja sem se že od nekdaj bal. Prvič nisva nikdar govorila o drugih stvareh kot o poslovnih in še to zelo poredko, ker sem jaz bil le najmanjši del vsega uradniškega stroja — drugič pa je imel v obrazu nekakšne divje, skoro surove poteze, pa tudi njegov glas je bil rezek, zapovedujoč in močan.

Ko sem obstal pri vratih, se je naslonil vznak, za hip obmolčal, nato pa suho vprašal:

„Želite?“

Mene je polila kurja pot, ugriznil sem se v ustnice in se v svojem srcu strahovito pokesal svoje poti, vendar pa sem vedel, da moram govoriti. Zato sem začel:

„Gospod ravnatelj, oprostite, prišel sem, da bi vas prosil za predujem.“

Prav tako zleknjen, kot je bil, me je prekinil in mi odgovoril:

„Predujmov ne dajemo.“ nato pa se je sklonil spet nad svoje papirje.

Priklonil sem se in se obrnil. Ko pa sem zapiral vrata za seboj, sem zaslišal še tele njegove besede:

„Vendar pridite jutri dopoldne.“

Vrnil sem se v pisarno, poslal Janeza spet na dvorišče (zlagal je tam zavoje) in sem se zamislil.

Kaj se to pravi: vendar! Vendar! Čemu je dejal: vendar. Ta „vendar“ izzveni: jutri bom dal. Ali pa: jutri vam bolj natančno povem, da me ne motite pri delu, danes ne utegnem. Zakaj ni rajši molčal? Čemu daje upanje po nepotrebnem in mi dela skrbi?

Potem sem se spomnil otroka. Zdaj prav gotovo rogovili po kuhinji in neprestano izprašuje: Kdaj pride očka? Bog ve, kaj si čara pred oči. Morda misli, da mu bom prinesel žogo ali konjička ali morda celo kakšno lutko. Prav gotovo sanja o vsem mogočem. In tudi ona ga v tem podpira. Oba imata pravico. Saj sem obljubil. Moram prinesiti.

Tako so v takem in podobnem premišljevanju tekle ure. Morda se vam zdi smešno vse to. Toda kaj hočete od preprostega človeka? Na takih, za vas majhnih stvareh glodamo, ker so te stvari za nas velike. Naše življenje teče po takih majhnih kamenčkih, drgne se ob nje, včasih celo zaboli, vi pa dirjate po velikih skalah — in vendar je vaše življenje enako mojemu, enako živo je, enako lepo, le da so udarci vašega večji in bolečina hujša. Zato se mi ne smejte, če še enkrat potrdim: vse popoldne sem mislil samo na to, kje naj dobim denar za fantiča. Morda ste že sami uganili, da smo mi majhni ljudje navezani na družino s tisočeriimi nevidnimi nitmi. Vi greste lahko v kavarno, kinematografe, gledališča, ob nedeljah ali kadar se vam zahoče se zapeljete na izlet, knjižnice imate, na časopise ste naročeni, tisoč in tisoč stvari vas odvraca od

doma, dan za dnem se trgajo nitke, ki ste jih spletli tisti dan, ko ste ustanovili družino. Nam pa je dom vse. Pisarna je kruh, dom nam je življenje. Dom nam je zabavišče, gledališče, izlet, dom nam je naše pravo življenje. Ljubimo vsak njegov drobec: stol in mizo, sliko, ki visi nad posteljo, in kladivce, ki leži na določenem prostoru, še bolj pa se ljubimo med seboj. Poglejte, kako se jaz ves dan veselim večera, tistih treh ur pred spanjem, ki so samo moje; kakor imam jaz ves dan pred očmi fantička in njo, ki mi ga je dala, tako se ona dva od jutra do večera pogovarjata samo o meni. Ko se bliža šesta ura, začneta neprestano gledati za kazalcem, opazujeta ga, in ko se dotakne veliki dvanajste, vesta da zapiram miznico, spremljata me do vrat, gresta z menoj po cesti in čisto natanko uganeta, kdaj pridem pred hišo. Že zasllišita moje korake. Skrijeta se. Ko vrata odprem, se delam, kot da bi ju ne videl, nato se otrok ne more več premagati, zakadi se mi pod noge — in že sem čisto drug človek. S suknjičem obesim tudi poklic na kljuko in začnem novo življenje, svoje pravo življenje. Tako živimo, vidite, majhni ljudje. In dokler bodedo mi, bo tudi sreča družin. In zato bodedo gotovo razumeli, da sem nekaj pred šesto postal tako nemiren in potr, da sem začel hoditi sem in tja po pisarni, kakor v brezmislici odpiral in zapiral predale, dokler se ni zgodilo tisto veliko.

To pa je bilo tako.

Nehote sem odprl predal mizice, ki je stala pri oknu, slučajno sem pogledal vanj in zagledal polo znamk. Morda to tudi ni bilo slučajno. Morda mi je misel vzrastla, še predno sem se zavedel, in mi zapovedala, odpreti tudi tisti predal. Ne razumem se v dušeslovje, da bi to natanko zatrdil. Odprl sem torej, zagledal znamke, misel mi je šinila skozi lobanjo in, vidite, predala nisem zaprl, temveč sem gledal znamke, dolgo gledal, potem pa sem, kot na neki nepoznani ukaz, stegnil roko, se ozrl okrog sebe in vzel en list — nisem štel, koliko znamk je bilo na njem. Ko sem list preganil, sem postal čisto miren. Skrbno sem ga preganil še enkrat, segel v žep, potegnil listnico, polahko zatlačil znamke v razporek, spravil listnico nazaj, zaprl predal in mirno pogledal na uro.

Bila je točno šest.

Toliko še vem, da sem čutil v obrazu smehljaj. Roki sem si brez vzroka mencial, nato pa sem stopil k svoji pisalni mizi, zaprl knjigo ameriškega dnevnika, še enkrat šel do mizice in poizkusil, če je predal res zaprt, nato pa sem se nagnil čez okno, poklical Janeza in mu ukazal, naj pisarno zapre, potem pa sem počasi odšel na cesto.

Sam ne vem, zakaj sem tako hitel, da bi bil čimprej stran od naše hiše. Morda sem se skrivaj in ne da bi vedel, bal... vendar moram reči, da nisem niti pomislil na to, niti najmanj me ni pekla vest in bil sem čisto miren. Ko pa sem prišel za vogal, sem se ustavil.

Kaj naj napravim z znamkami? Kako naj jih spravim v denar? Zamenjati jih moram, moram. Za znamke ne bom mogel kupovati igrač!

Napotil sem se do trafike v Glavni ulici. Veliko izložbo je imela, raznovrstne stvari so se bleščale v njej: ustniki, tobačnice in cigaretnice, nastavki, stekleničice vseh barv, ob straneh so viseli v dveh vrstah časopisi, vrata pa so bila na stežaj odprta.

Majhna, debela ženska je sedela za pultom in dolgočasno gledala mladega človeka, ki je izbiral razglednice. Premetaval jih je sem in tja; jezno sem ga opazoval. Da bi vsaj že izbral in šel, sem si mislil. Take stvari ne morem opraviti vpricho drugih, to se naredi na štiri oči. Nestrpno sem se prestopal, nato sem šel na nasprotno stran ceste, hodil sem in tja

in venomer pogledoval v trafiko. Mladi človek pa kakor bi se mu ne mudilo. Naslanjal se je na pult in menda nekaj govoril, včasih je zamahnil z roko, kot bi podil muhe, z lévo nogo pa je potresaval. Ko bi vedel, kako sem ga sovražil takrat! Ura teče, sem si mislil, in tale potepin sloni tamle in se mu nikamor ne mudi. Prav gotovo je, sem si zatrljeval, eden tistih meščanskih lizancev, ki ne vedo kam s časom, zapravljajo dneve za nočjo in se potikajo po svetu meni in vsakomur v napoto. Tu notri ti tiči, sem se jezil, in ne pomisli, da so še pošteni ljudje na svetu, ki jim je čas dragocen. Prav gotovo, če bi takrat še dalj premišljal, bi prišel morda celo na socialno vprašanje in bi ga reševal pod vidikom tega človeka. Toda mož se je počasi dvignil, vrgel denar na mizo in nekaj stlačil v žep, obrnil se je, pred vrati obstal in si prižgal cigareto, nato pa se je počasi in zadovoljnega obraza napotil naprej, ženska pa je ostala sama.

Če natanko premislim, se mi je zdela debel pajek, ki čaka na muhe. Čepela je med papirji in skladbami tobaka, zdehala in včasih stegnila belo, zavaljeno roko in brez vzroka popravila kak časopis, potem si je segla v lase in se čehljala, nato pa je prekrizala roke na pultu in nanje položila svojo brado. Tako sem jo gledal, ko sem šel čez cesto. Pred trgovinico sem še za hip obstal. Okleval sem, nekaj kakor strah me je objelo in že sem hotel iti naprej, ko so se moje oči srečale z njenimi. Ne vem, kaj je bilo to. Tisti trenutek sem že stal tik pred njo.

Obstal sem in molčal. Iskal sem menda primernih besedi, ko me je že vprašala z zaspanim glasom:

„Kakšne hočete?“

Kakor na zapoved mi je ušlo iz ust:

„Zeta!“

Debela roka se je stegnila in že je bil pred menoj zavojček. Prijel sem ga v roko, ga preobračal, položil spet nazaj in segel po listnico. Čutil sem, da me ženska gleda naravnost v obraz. Nerodno mi je postalo, zardel sem in jel gledati v tla. Nato pa sem rekel:

„Oprostite, gospa, nimam denarja, ampak nekaj znamk mi je ostalo, ali ne bi hoteli vzeti znamk za plačilo...?“

Nisem utegnil končati, ko sem že zaslišal njen rezki glas:

„Dajte jih sem, pol za pol!“

Porinil sem pred njo ves list in strahoma nadaljeval:

„Ali ne bi hoteli odkupiti vseh?“

Nisem je gledal. Res ne. Toda sam v sebi sem videl, kako so se ji prezirljivo napela lica in nato zasmehljivo skremžila, nato pa že opazil, da se je roka stegnila v predal in vrgla pred me nekaj kovancev. Pograbil sem jih in se naglo obrnil. Že sem bil med vrati, ko sem zaslišal:

„Vi! Vzemite cigarete!“ Na zavojček sem bil pozabil. Okrenil sem se in ga vzel, nato pa se hlastno pognal ven, ženska pa je za mano zakričala:

„Drugič ne bodite tako nerodni! Saj vam vsak na nosu bere!“

Utonil sem med ljudmi, spočetka brez vsakega načrta. Čez čas pa sem spet zbral svoje misli, preštel denar, ki sem ga tiščal v pesti, in začel premišljevati, kam naj grem, kaj naj kupim. Kmalu sem se odločil. Vstopil sem v knjigarno in kupil knjigo: Živali v podobah. Zavoj sem vtaknil pod pazduho in se nato naglo napotil proti domu.

3.

Ko sem stopal po stopnicah navzdol, mi je srce utripalo kot še nikoli. Ne rečem, da bi me pekla vest, te zavesti takrat še nisem imel, ampak

nekakšna neprijetna teža mi je legla na srce. Naj sem si še tako dopovedoval, da bo fantiček vesel, ona srečna, teža ni izginila, srce se ni pomirilo, dokler nisem pritisnil na kljuko.

V kuhinji je že gorela luč, ki mi je za trenotek vzela vid. Toda nisem si utegnil niti zasenčiti oči, ko se je že dvoje drobnih rok oklenilo mojih nog in dvoje drobnih, žarečih oči ozrlo od tal proti meni.

„Očka, očka!“ je vpila drobna živalca pod mano.

„Očka, očka!“

In me je tiščala za hlačnice, da se nisem mogel prestopiti.

„No, počakaj, počakaj, fant moj!“, sem se zasmel, on pa se je takoj, ko je zagledal moj zavoje, vzpel na prste in segel proti mojim rokam.

„Očka je prinesel.“

Pozabil sem na vse. Počeni! sem in vpricho njega odvezal vrvico, odmotal papir in sem izročil knjigo. Tekel sem ven.

„Tu imaš! Pazi na knjigo, same živali so v njej“, in sem sedel za mizo.

„Živali“, je ponovil in že je odracal s knjigo k materi, od nje pa v svoj kot, kjer je sedel na tla in začel pregledovati stran za stranjo. Nekaj časa je bil čisto miren. Zamišljeno si je ogledal vsako podobo posebej, premeril jo je od vseh strani, obračal knjigo, jo spet postavil prav, listal, dokler ni prišel do zadnje slike. Ko je pa pogledal zadnjo in tako kritično premočil vse pisane podobe, se je spet postavil na noge in s knjigo prišel k meni. Skobacal se mi je na kolena, se vsedel, postavil knjigo pred me, jo odprl in začel:

„Kaj je to, očka?“

„Osel je.“

„Kaj pa je to?“

„Lev!“

„To je pa krava!“

In zdaj sem obudil vse svoje prirodopisno znanje. Dostikrat pa res nisem vedel, ali je žival divja koza ali kakšna avstralska pošast. Tedaj sem si seveda moral ime izmisliti, dvakrat me je celo zasačil, da sem prej drugače povedal. Bog ve kolikokrat sva prešla vso knjigo! In prav gotovo bi jo listala vso noč, da ni žena ukazala fantu, naj gre spat. Ko se je slačil, je venomer visel z očmi na knjigi, in ko je legel, je knjigo tiščal ob svoj životek.

Ura je bila pozna in tudi midva sva šla leč. Ko sva utrnila luč in sva že čula mirno dihanje otroka, se je žena stisnila k meni in šepnila:

„Kje pa si dobil denar, Miha?“

Takrat mi je spet prišla vsa resnica na um. Nemirno sem se odmaknil in odšepnil:

„Izposodil sem si.“

„Veliko veselje si mu storil,“ je nadaljevala žena in me pobožala po prsih. „Bova že kako uredila, da naju ne bo stisnilo prvega.“

„Da, da!“ in že mi je stopila vsa resničnost pred oči. Res, problem sem rešil, otrok je vesel, besedo sem držal. ... toda v moje stanovanje, ki je bilo vedno čisto svoj svet, se je naselilo nekaj temnega, duh pisarne, slaba vest. Kaj, za primer, se bo zgodilo, če ravnatelj slučajno pregleda knjižico znamk? Kako naj obrazložim primanjkljaj? Kaj bo storil z menoj, ko je vendar tako znan po svoji strogosti? „Z Bogom, gospod!“ bo dejal. „In hvalite Boga, da vas ne tiram pred sodnike.“ In potem mi je prišlo na misel, kaj bo z mojo družino. Kje bom dobil drugo službo? Konec bo stanovanja, na cesto bomo vrženi, za zmeraj, za vedno izgubljeni.

Žena me je prišla za roko in si jo nesla pred usta. Poljubila me je na dlan, z drugo roko pa se mi je ovila okrog vratu in se stisnila k meni, da sem začutil polno toploto njenih prsi.

„Zakaj si tako tih?“ je vprašala. „Kaj je s tabo, ti, ti...“ Jas sem prijel njeno roko in jo položil na njeno odejo. Nato sem se obrnil v stran in šepnil:

„Pusti me!“

Začutil sem, da je na široko odprla oči, nato sem slišal, kako se je okrenila in z obrazom pritisnila v vzglavje. Vendar se nisem zmenil za vse to. Nekaj nepoznanega mi je ležalo na srcu. Imel sem občutek velike teže, ki mi je pritiskala na pljuča, da sem moral z vso silo zajemati sapo.

Potem mi je prišlo na misel: zakaj sem prav za prav to storil? Da, ta zakaj se mi je zarinil v možgane in vročično sem si jel zagotavljati, da nisem kriv, da sem vse poizkusil... nazadnje pa mi je le obležalo na mislih: zakaj? Tako sem prišel do tega, da sem si začel dopovedovati: družina je kriva.

Vi ne veste, kako matematična je logika, čeprav sloni na zmotnih temeljih, kadar je človek v stiski in išče svoje lastne opravičbe s tem, da natika svojo krivdo drugim. Vidite, to lestvo raznih sklepov sem prelezal tudi jaz in sem si skomponiral sklep, ki sem mu seveda trdno verjel: če ne bi imel žene, če ne bi imel sina in tega samotnega, temnega stanovanja, bi mi ne bilo potreba odpirati predalov, sam bi živel, dobro bi se mi godilo in bil bi dostojen človek. Vsa lepota — o kateri preje nisem dosti razmišljal, temveč sem jo samo nevede doživljal — je izginila v nič... Kakor sem prej čutil čar vsega, kar je bilo okrog mene doma, tako sem si tedaj gradil sanje, v njih pa vse ono, česar ne bom nikoli imel: ples, gledališče, kavarna, knjižnica, izleti, obleka, vse vzrastlo iz svobode in samstva... Le kaj mi je bilo, sem si dejal, da sem se ženil tako mlad. Ali morda nimam pravice do svobodnega, lepega življenja? Čemu moram biti privezan na klet, na temo in..., da, in — ne smejte se mi! — na znamke! Kakšna pravica vlada na svetu, da moram jaz, ki tudi živim, živeti drugače od drugih? Ali ni ves svet ustvarjen za mene? Bo li še kaj pomenilo sonce in nebo in zvezde in narava in vse, kar je, ko bom umrl? Kako pridem do tega, da trpim, da tako strašno trpim zaradi nekaj koščkov znamk, nekaj lepljivega, ničvrednega papirja, ki se je samo preselil iz enega predala v drugi predal?

Smilil sem se samemu sebi. Solze so mi skoro v hipu privrele v oči. Globoko sem dihal in najrajši bi se zjokal na glas nad svojo nesrečo in svojim življenjem. Tedaj sem zaslišal, da žena ihti. Potresala se je z vsem telesom in jokala v blazino. Ujezila me je. Jaz sem nesrečen, sem si dejal, ona pa joka, ker ničesar ne razume. In že sem skoro zavpil:

„Daj vendar že mir, kdo te bo poslušal sredi noči!“ in sem se prevrigel po postelji, ko riba v zraku.

Jok je utihnil. Le tu in tam je bilo čuti še nekaj vzdihov.

Med tem pa sem tudi jaz jel dremati. Polagoma so mi postajale trepalnice težke. Že me je zmanjkalo, izginila je soba in zavest in vzbudil sem se v novo življenje, v spanje, sanje in premišljanje brez zavesti.

4.

Kako je bil prihodnji dan lep in svetel! Sonce se je razlilo čez in čez in hladna, sveža jutranja sapica je nežno božala nas, ki smo šli vsak po svoji poti. Toda jaz nisem imel smisla za to lepoto. Stopal sem

počasi proti pisarni in zdel sem se sam sebi zločinec. Vsakomur, ki mi je pogledal v oči, sem odmaknil pogled. Imel se občutek, da nosim znamke na čelu in da vsak gleda nanje. Trafike sem se ognil v velikem loku in, ko sem odpiral vrata pisarne, sem videl, da se mi roke tresejo.

Vstopil sem in obesil klobuk na klin, potem pa brez misli stopil do mizice, odprl predal, ga spet zaprl in šel k svoji mizi. Nisem še dobro sedel, ko je vstopil sluga in mi dejal:

„Gospod ravnatelj vas kličejo v pisarno.“

Naglo sem se dvignil, da bi kmalu prevrnil stol in v obrazu sem začutil hladno bledoto. Segel sem v žep, potegnil glavnik in se počesal, potem pa sem stopil na hodnik in počasi šel do ravnateljjeve pisarne (čutil sem, kako se mi tresejo noge), potrkal sem in vstopil.

Ravnatelj me je gledal, podprt z obema rokama, molče me je gledal nekaj časa, nato pa mirno dejal:

„Sedite!“

Sedel sem. Danes bi se rad videl. Sedel sem najbrž kot kup nesreče, kajti vsa kri mi je pritisnila v srce, neka napetost je zavladovala v meni, da sem začutil solze v očeh. Ravnatelj je stegnil roko in popravil papir na mizi, nato pa se je še malo sklonil naprej in vprašal:

„Vi ste prosili za predujem včeraj?“

Vzdihnil sem:

„Da!“

Ravnatelj je nadaljeval:

„Včeraj se nisem utegnil pogovoriti o tej stvari. Zato sem vas klical danes. Ne zamerite: zakaj pa ste potrebovali včeraj denar?“

Obmolčal sem. Sam ne vem, zakaj, toda imel sem občutek, da ravnatelj vse ve. Ugriznil sem si v ustnico in čakal, kdaj pride tisto veliko, ki bo napravilo konec z menoj. Ravnatelj pa je nadaljeval:

„Zakaj molčite? Poglejte, meni ni treba, da bi vam dajal denar vnaprej. Tudi posojam ga ne. A ker ste prosili, morate vendar navesti vzrok. Se vam ne zdi, kaj?“

Vstal je in začel hoditi sem in tja. Tudi mene je dvignilo s sedeža.

„Kar sedite!“, je nadaljeval. „Vidite, jaz sam imam tudi družino in otroke in dobro vem, kaj lahko pride vse nenadnega, nepričakovanega. Zakaj bi torej skrivali. Možje smo. Če nas že ločijo prostori v pisarni, nas vendar združujejo otroci, ki bodo nadaljevali našo življenjsko pot, ko nas ne bo več!“

Njegov glas je bil nenavadno topel, njegove oči, ki so bile zmeraj tako srepe, pa so postale vlažne, skoro začudene. Zato ni čudno, da sem pogledal v tla in sem povedal, kaj sta od mene želela sin in žena.

Gledal me je. Čutil sem, da me gleda. Ko sem nehal, je stopil bliže in me vprašal:

„Pa niste kupili?“

„Sem!“ sem zamolklo odgovoril.

„Ste si denar izposodili?“ je rekel skoraj čisto tiho.

„Da!“ sem odgovoril, „izposodil sem si“ in sem zardel.

Nastal je čuden molk. Ne on ne jaz dolgo nisva izpregovorila nobene besede. Šele čez nekaj časa se je ravnatelj spet premaknil, stopil nazaj k pisalni mizi in sedel. Nato je povedal z mrzlim uradnim glasom:

„Tu imate predujem. Ko pridete v pisarno, napišite pobotnico in mi jo pošljite sem. Zdaj lahko greste!“

Vstal sem in skoraj klecnil v kolenih. Neka lahkota v meni pa mi je položila smehlaj v obraz, kajti — verjemite mi — smeje sem pobral denar in rekel:

„Hvala!“

Poklonil sem se in odšel do vrat. Ko pa sem vrata že napol odprl, me je ravnatelj poklical:

„Vi, vi, čakajte!“

Obrnil sem se. Ravnatelj je vstal; mi pokazal hrbet in pogledal skozi okno na cesto, čez čas pa je dejal, ne da bi se okrenil:

„Pred vsem pa takoj spet kupite znamke!“

Sam ne vem, kako sem prišel v pisarno.

* * *

Zakaj sem vam pravil vse to? Zato, dragi gospod, da boste vedeli, da imamo tudi mi majhni ljudje svoje življenje, tudi nas obliva zlo in dobro in tudi mi iščemo resnice. Sicer ne segamo v ozvezdja, ni nam dano, kaj se hoče, toda prav tako nas kleplje usoda, prav tako visimo na nitih svojega značaja, ko vi. In če že iščemo smisla življenja, ga najdemo v sebi, to se pravi, prav po tiho na uho povedano: v svojih otrokih, ki so vse naše življenje.

Za mir . . .

Malo je tako nezavednih in pokvarjenih ljudi, ki bi trdili, da je vojna dobra in koristna.

Neki ljudje pa so si celo izmislili teorijo, da je vojna potrebna, ker preti zemlji preseljenost. Kakšna prekrasna teorija!

Poglejmo od bliže računsko bilanco svetovne vojne. Pogin vsakega človeka je veljal 25.000 dolarjev (več kot en milijon dinarjev). Če bi ta denar naložili s 5% obresti, bi dalo to letno 1250 dolarjev (čez 60.000 dinarjev). In koliko je ljudi na svetu, ki imajo letno take dohodke?

Plačali smo toliko milijonov zato, da smo se iznebili 17 milijonov zdravih ljudi, ki so morda teoretikom bili nadštevilni, niso pa bili odveč onim, ki so jih ljubili.

Preti nam nova vojna, novih 25.000 dolarjev za vsakega mrtoega človeka . . . to je čisto „dostojna cena“. Treba jo bo plačati za uboj vsakega poštenega človeka v bodoči vojni . . .

Vendar te strašne in gnusne številke iz statistike pretekle vojne ne bodo preprečile nove vojne, ki nam preti. Prepreči jo lahko le skupno delo nas vseh. Vsakdo izmed nas, ki ne misli na bodočnost, je kriv, ker omogoča bodočo vojno.

(„Times“, London.)

Obisk članov Howardske lige

(Razgovor z Miss Fry)

O. G.

Sredi novembra minulega leta so obiskali Jugoslavijo in druge vzhodno-evropske države člani in članice Howardske lige za kazensko preosnovo (Howard for Penal Reform). Želeli so si ogledati razne kazenske in podobne zavode, posebno za mladino in ženske. V Ljubljano so prišli gdč. Margery Fry iz Londona in zakonca Kimberg iz Stockholma. Miss Fry je predsednica londonskih mladinskih sodišč, dr. Kimberg profesor pravne psihiatrije ter vodja klinike v Stockholmu. Ker je gdč. Fry članica britske zveze akademsko izobraženih žen, je zadela naloga, da spremlja odlične goste, tudi naše društvo; predvsem seveda naše pravnice (zavodi so bili o obisku uradno obveščeni iz ministristva),

zaradi znanja angleščine pa tudi mené. Spremljala sem jih dva dni na večini njihovih potov, ker gdč. Fry sicer prav dobro obvlada francoščino, pri nas bolj potrebne nemščine pa prav malo — in tako sem tolmačila. Spoznala sem majhno, živahno, temnolaso žensko srednjih let v teh nekaj kratkih urah tako, da se mi je zdela stara znanka, in sem bila resnično žalostna ob njenem odhodu. Kmalu sem se naučila ceniti njen bister pogled in oster razum, lahkoto in prijaznost, s katerima se je znašla v občevanju s popolnoma tujimi, zelo različnimi ljudmi. In na koncu sem torej privlekla notes in zaprosila za intervju.

„Aha, zdaj pa je le pokukala žurnalistka iz vas!“ se je zasmejala.

„Saj vas menda nisem začela prezgodaj nadlegovati?“ sem odgovorila.

„Ne, nasprotno, precej pozno, saj moram že kmalu na vlak. Kaj bi torej radi vedeli?“ Nisem je vprašala takih stvari, kakor kdaj in kje je rojena, kaj so bili njeni starši in podobno, ker se mi zde taka vprašanja precej nevažna in dokaj indiskretna. Torej sem začela s študijem.

„Kaj ste študirali, prosim?“

„Oh, čim manj o tem govorimo, tem bolje. Ko sem zapustila univerzo, se nisem nikoli več zanimala za svoj predmet.“

„Ali niste študirali prava?“

„Ne,“ se je zasmejala, „matematiko. In kakor rečeno, pozneje sem se bavila z vsemi mogočimi stvarmi, samo z matematiko ne.“

„Ali smem vprašati, kje ste študirali in kakšnega poklica ste se lotili po končanem študiju?“

„Študirala sem v Sommerville college-u v Oxfordu. Postala sem knjižničarka univerze. Pozneje sem odšla v Birmingham kot voditeljica študentovskega doma.“ (Aha! Zanimanje za žive ljudi je očitno kmalu spodrinilo zanimanje za zgolj znanstvena vprašanja!) „Med vojno sem odšla v Francijo...“

„Kot usmiljenka?“

„Ne, imela sem skrbeti za civilno prebivalstvo, ki je zaradi vojne izgubilo dom in imetje. Veliko nesreče je bilo... Delala sem skupaj s Kvekerji“ (protestantska verska ločina, ki ima v svojih pravih popoln pacifizem in medsebojno socialno pomoč). „Že takrat po vojni sem postala tajnica Howardske lige. Sedaj sem prevzela delo lige, kolikor se tiče mednarodnih odnošajev. To ni plačano mesto, toda postala sem istočasno voditeljica svojega starega college-a v Oxfordu. Sedaj sem — v penziji... Da, to vas utegne zanimati. V Angliji dobe univerze dotacije od vlade v višini $\frac{1}{3}$ njihovih izdatkov. Tega zneska ne podeli kak minister, temveč daje državni zaklad to vsoto na razpolago v celoti, razdeli pa jo med univerze posebno za to ustvarjen odbor, ki ga imenuje vlada (a ni odvisen od nje — ne menja se, kadar se menja vlada!) iz nevtralnih, nepolitičnih ljudi, ki imajo kako službo na kateri izmed univerz. Dejansko razpolaga odbor s to vsoto popolnoma samostojno in vlada se v njegove odločitve ne vmešava. Ako bi se, mislim, da bi mi vsi odstopili, kakor en mož... No, in jaz sem torej članica tega odbora.“

Ker je gdč Fry, kakor mi je povedala, pripadnica delavske stranke, ki je v opoziciji proti sedanji vladi, se zdi, da je ta odbor res nepristransko izbran.

„Želite še kaj vedeti?“

„Da, kaj je prav za prav Howardska liga?“

„Ah, vidite, to je vsekakor bolj zanimivo kakor moja malenkost. Pred nekako 70 leti je bila ustanovljena ‚Howard Association‘, 1909. l. pa ‚Liga za kazensko reformo‘. Po vojni sta se obe organizaciji združili v sedanjo Howardsko ligo. Njen namen je, doseči boljše postopanje s kaznjenci, ki so vendar tudi ljudje in ki jih razen tega naš sedanji kazenski sistem dostikrat sicer kaznuje, a ne poboljšuje. Posebno velja to za mladoletne... Ne smete misliti, zato, ker smo prišli sem, da se samo vtikamo v tuje zadeve. Naša liga je predvsem za to tu, da nadleguje našo lastno vlado, da jo pripravi s peticijami, interpelacijami parlamentarnih članov itd. do reformnih zakonov

in uredb, itd. Mednarodni del naše lige je precej majhen, moral bi biti večji . . . Kajti prišli smo do prepričanja, da bi mnoga vprašanja lažje načeli in rešavali mednarodno, v vseh državah naenkrat. Zato sedaj zbiramo material — deloma smo ga že zbrali in objavili — in ga bomo predložili tajništvu Društva narodov, da ga spravi na eno prihodnjih zasedanj. Če se nam to posreči, mislimo, da bo precej pridobljenega . . .“

„Kje ste bili sedaj, na tem svojem potovanju?“

„Začeli smo septembra, od takrat smo na poti, in verjemite mi, zelo smo utrujeni . . . V tem času smo se seznanili z nekako 700 ljudmi. Dr. Kimberga in njegove žene nisem prej poznala. Sestali smo se šele na Madžarskem. Sreča, da smo se tako dobro razumeli, da smo imeli res prijetno potovanje . . . Prepotovali smo Madžarsko, Romunijo, Bolgarsko, Jugoslavijo. Dr. Kimberg pojde zdaj še v Grčijo. Mene pa čaka delo doma . . .“

Zastavila sem ji še čisto naravno vprašanje: „In kakšen vtis ste dobili ob svojem obisku — tu pri nas mislim v Ljubljani?“ (Nisem je hotela vprašati za druge kraje — povedali so mi, da jih v mnoge zavode niso pustili, kar ni naredilo najboljšega vtisa nanje.)

„Imela sem vtis, da postopanje s kaznjenci ni kruto, ni slabo, pač pa je po sistemu popolnoma represivno (zatirajoče), ne vzgojno. Saj to je skoraj povsod; tudi pri nas doma, v Angliji, še prevladuje. Naloga naše lige je, da to spremeni . . . Zavod na Selu se mi zdi dober. Saj veste, da se zanimam predvsem za mladoletne. V Londonu sem predsednica mladinskih sodišč, dosti skušenj imam z njimi . . . A poboljševalnica na sodnji mi ni bila preveč všeč. Napaka je že v tem, da so otroci v isti stavbi z odraslimi kaznjenci, zločinci, tako da pri najboljši volji ni mogoče preprečiti vsakega stika z njimi. In tudi stavba je pač grajena za ječe in tega ni mogoče zabrisati, tudi s prijaznim postopkom ne. Vem, da je to vprašanje denarja, da bi bilo treba nove stavbe in da bi to bilo drago — in denarja ni . . . Toda z druge strani, vidite, se mi pa zdi vaš kazenski sistem — saj ne zamerite — nekoliko zapravljiv. Da, to je prava beseda. Po vsem, kar smo mogli zvedeti, imate v Jugoslaviji s 14 milijoni prebivalcev nekako 23.000 ljudi po ječah. Pri nas jih imamo na 44 milijonov 25—26.000. Pa menda ni kriminaliteta toliko višja. Toda pri nas imamo ustanovo, ki je pri vas ni, oziroma kakor so mi povedali vaši pravniki, je v zakonu predvidena, a dejansko ne obstoji. To je to, čemur pravite tukaj ‚zaupniki‘, pri nas pa ‚probation officer‘. Kadar je kdo — otrok ali odrasli — obsojen pogojno, se mu dodeli tak ‚zaupnik‘, ki ga obiskuje in nadzoruje, mu daje nasvete, otrokom pomaga pri šolanju in izbiranju poklica itd. Tako je pogojno obsojeni pod stalnim nadzorstvom uradne osebe, ki mu more pomagati, ki ga pa tudi more ob nepokorščini vsak čas tirati pred sodnika, da mora pogojno prisojeno kazen res odседeti. Dostikrat pa to postane nepotrebno, posebno pri otrokih. Pa tudi pri odraslih se nam je obneslo. — Recimo, da dobim kot mladinska sodnica primer dečka, ki je kaj ukradel po navodilu matere. Takega dečka ne bom dala v poboljševalnico, temveč ga bom skušala spraviti h kakim zanesljivim rodbini. Seveda bi ostal pod nadzorstvom ‚zaupnika‘. Šele, ako bi ta deček znova in znova zašel na stranpota, bi ga oddala v zavod. Sploh smo prišli do prepričanja, da je vzgoja v rodbini, čeprav ne v lastni, za normalne otroke boljša kot zavodska. In druga prednost je v tem — cenejše je! Že zato, ker je otrok, ki je odtegnjen v kvarnem vplivu tovarišev v zavodu, ostal pogosto na pravi poti in postal pošten, koristen človek.

A ‚zaupnik‘ vrši tudi socialno nalogo. Recimo, pripeljali so mi dekletce in njenega bratca, ker sta kradla mleko. Poizvedovali smo in našli, da živi vsa rodbina v obupnih razmerah. Na vprašanje, ali ne dobe otroci v šoli mleka zastoj (to je v Angliji zelo razširjena oblika socialne pomoči), je mati odgovorila, da ne sprejme miloščine od nikogar. ‚Zaupniku‘ se je posrečilo, da jo je pregovoril, da je dovolila otrokom sprejemati zajtrk v šoli. In tudi sicer so se našli dobri ljudje, ki so pomagali družini na noge. Ti otroci niso več kradli. Tako morejo ‚zaupniki‘ koristiti tudi za preprečenje zločina, ki je važnejše od kaznovanja.“

„In kdo so prav za prav ti ‚zaupniki‘?“

„O, to so državni uradniki, ki imajo posebno šolo za ta poklic.“

„Torej plačane osebe, ki se bavijo samo s tem delom?“

„Da, to je samostojen poklic, ki človeka popolnoma zaposluje.“

„In kaj prav za prav mislite doseči s tem, da spravite vprašanje ureditve ječ in postopanja z jetniki pred Društvo narodov? Ali mislite, da se da res z mednarodnimi dogovori in zakoni veliko doseči?“

„Nekaj se gotovo da. Veliko važnejše se mi zdi, da se s tako razpravo, ki bo nujno prišla tudi v dnevne liste vseh velikih narodov, zbudi zanimanje širše publike za te probleme. Jaz osebno vidim svojo najvažnejšo nalogo, najvažnejšo nalogo lige, prav v tem. Meni se zdi popolna ločenost kazenskih zavodov od normalnega življenja strašna. Strašna za ljudi, ki v njih prebivajo, in tudi škodljiva — zanje in za družbo. Kajti ako ljudi držite mesece in leta popolnoma ločene od resničnega življenja, brez stika z normalnimi ljudmi in normalnim življenjem, je težko pričakovati, da se bodo, že itak moralno in socialno šibki, znašli ob odpustu v svetu, ki jim je postal tuj in ki jim je vsekakor sovražen. Zato mislim, da je zelo važno, da se ljudje, ki nimajo poklicno opraviti z ječami, preprosti ljudje raznih poklicev, začno zanimati za jetnike. Pri nas n. pr. smo pridobili univerzitetne profesorje in druge znamenite ljudi, da redno predavajo po ječah, brezplačno. Predavajo o različnih predmetih, ki utegnejo preprostejšega človeka zanimati. Zelo dobro se nam je obneslo. In mladim dečkom in dekletom je treba preskrbeti iger in knjig. Oprostite — vaše knjižnice tu po ječah so revne, da bi se človek zjokal. In če ni denarja, bi se dalo nemara z zbiranjem starih knjig pri privatnikih marsikaj dobiti. Mogoče bi tudi našli koga, ki bi šel otrokom predavat, jih učiti iger ob prostem času in podobno. Tem otrokom je treba dati veselja, ki ga navadno še doma niso poznali, ki ga v poboljševalnicah tudi ne uživajo mnogo...“

Večkrat mi je bila v teh dveh dneh ponovila ravno to: kako važno je zanimanje širokih slojev za ljudi po ječah, da bi se spremenilo njihovo stališče do njih...“

„Na te ljudi kratkotalo pozabijo. Ukradel si kaj — zaprl si to in s tem je stvar v redu. A kaj bo s tem človekom, ko bo prišel ven? Tudi ženske... Bila sem tudi v Begunjah. Vse je čisto, mirno, hladno. Prijazno — ni. In dekleta, ki ste jih poslali z ulice tja, ki prebivajo tam skupno pod tako nenormalnimi razmerami — ali se bodo znašle, ko pridejo iz te samote, iz te odločenosti, sprot v svoje navadne razmere? Jaz ne verjamem. Sicer pa je te res eden največjih plemov...“

„In koliko je v vaših ječah žensk zaradi umora! To se zdi nam ljudem iz mirnejšega severa posebno čudno. In spraševali smo se, dr. Kimberg in jaz, ali ni to mogoče vpliv alkohola. Odgovor vaših juristov na to je prav različen, nekateri pravijo da, drugi ne... Vobče se mi zdi, da je pri vas razmeroma manj tatvin, prestopkov proti imovini, kakor pri nas, zato pa več zločinov iz nasilnosti. Seveda pa ti ljudje navadno niso kaki ubijalci iz navade, temveč iz strasti in niso drugim ljudem nevarni. Saj vidim, da jih imate tu po ječah v delavnicah, kjer imajo vsake vrste orodja, ki bi bilo uporabno tudi za orožje...“

Ne vem, če po pravici, a imela sem vtis, kakor da bi bila hotela reči, da prav za prav teh ljudi, ki niso splošno nevarni, ni treba držati po ječah...“

„Ena najvažnejših nalog naše lige je, da skuša zmanjšati število ljudi po ječah. Pri nas v Angliji n. pr. imamo zakon, da človeku, ki ne plačuje alimentov, kakor jih je njegovi ženi oziroma rodbini, odmerilo sodišče, zapro. Sedaj smo dosegli, da se to ne more zgoditi, ako ni sodnik prej preiskal, ali mu razmere dovoljujejo, plačevati te alimente, ali jih ne plačuje, ker noče, ali zato, ker ne more. Samo s tem smo zmanjšali število naših jetnikov za nekaj tisoč letno... Ne le, da smo tem ljudem prihranili težko skušnjo, prihranili smo tudi državi stroške za njih prehrano, za ves kazenski postopek... Nekaj takega bi nemara lahko storili tudi pri vas.“

„Ali je namen lige, da si pridobi čim več inozemskih članov?“

„Seveda smo veseli vsakega novega člana. Toda glede inozemstva bi nam bilo prav za prav ljubše, če bi se ustanovila po raznih državah posebna društva, ki bi re-

ševala lastne probleme po načelih Howardske lige. Nemara bi lahko ustanovili nekako mednarodno zvezo, tako da bi vsa ta društva bila v zvezi med sabo ... Toda sedaj je res že čas, da odidem na vlak. Še zamudila ga bom.“

* * *

Zelo mi je bilo žal, ko je odhajala. Dobra ženska je, z živim, čutečim srcem, z ostrim razumom in velikimi skušnjami. Toliko je bilo stvari, o katerih bi se hotela z njo pogovoriti, posvetovati. Pa sem se jih mogla komaj dotakniti, ali še to ne. In koliko bi se mogel človek od nje naučiti! Videla sem, kako so ti ljudje, ki žrtvujejo toliko svojega časa in svoje moči za resnično „občo blaginjo“, daleč od farizejskega stališča, da ni treba sočustvovati z ljudmi po ječah, s temi najbolj nesrečnimi, ker so svoje nesreče „sami krivi“! Vidiš, da pri njih ta krivda ni nikako opravičilo za slabo postopanje, ali sploh za postopanje, ki bi bilo slabše kot je v zaporu nujno potrebno.

V nekem Tolstojevem romanu stoji: „Vsa nesreča je v tem, da ljudje mislijo, da se sme v nekaterih okoliščinah postopati s človekom brez ljubezni; v resnici takih okoliščin ni.“ Na ta stavek se človek nehoti spomni, če govori s člani Howardske lige. In pri tem so daleč od vsake sentimentalnosti. Prepričani so, da bi boljše postopanje z jetniki in sploh sprememba vsega kazenskega sistema koristila, ne le zločincem, ki po mnenju tolikih pravičnikov ne zaslužijo sočutja, temveč vsej družbi sploh. Kajti sedanji sistem nam vprašanja kriminalitete ne rešuje, le zatira jo. Ljudje, ki so zaradi razmer zašli v nasprotje z zakoni, pridejo po kratkih zapornih kaznih nazaj v iste razmere, ki so jih že enkrat dovedle v zločin — in jih seveda spet spravijo nazaj. Tako v nedogled ... In resnično je to le zavlačevanje in zapravljanje človeških življenj in državnega denarja. Mislim, da je za to dovolj dokazov. In prav gotovo bi ne škodilo, poskusiti na kak nov način — ne iz sentimentalnosti, temveč iz skrbi za korist skupnosti, najsi bo to kaka upravna edinica, država ali — človeštvo.

Ljudmila Roblek

Marica Bartol

Bila je skoraj slepa in hoditi ni mogla več; dve hudi nesreči za ubogo Ljudmilo, ko ni mogla več čitati in ne hoditi za svojo ljubljenko CM družbo nabirat, razglednice in kolke prodajat številnim znankam

Čitala ji je v Jožefišču njena dobra sostanovalka iz dnevnikov in iz Ženskega sveta, ki ga je vselej željno pričakovala. Slišala je še dobro. Ko sem prihajala in ji že na vratih želela dober dan, spoznala me je samo po glasu — je bila vselej vradoščena. Zнала je vedno toliko novega, kolikor je imela obiskovalcev in obiskovalk in teh ni bilo malo.

Dasi je bila že v 85. letu, vendar se je še za vse zanimala, imela je še dober spomin in govorila je lahko o vsem prav rada, še posebno o sodobni politiki.

Proti božičnim in velikonočnim praznikom nam je vselej hvalila CM razglednice, češ, lepše so nego lanske, le kupite jih!

Pred 40imi leti se je razveselila prvega slovenskega ženskega lista „Slovenke“ tako pristrčno kakor malokatera. Agitirala je za list in se zanimala za vse, kar je bilo ž njim v zvezi. Urednico je bodrila ter ji pošiljala za „Slovenko“ razna poročila z dežele.

Dasi že več let zelo betežna, je bila vendar še vedno živahna in šegava.

Sredi avgusta je težko zbolela. Bila je operirana, a 31. avgusta je umrla po hudem trpljenju ta vsekakor originalna, že pred dobrimi šestdesetimi leti zavedna in marljiva delavka za slovensko stvar.

Statut žene pred Društvom narodov

S. E.

Na zadnjem jesenskem zasedanju Društva narodov je prišlo v razpravo tudi vprašanje statuta žene. Celotno vprašanje se je razdelilo na dva problema in sicer: problem izenačenja delovnih pogojev za moža in ženo in problem političnega in civilnega statuta žene, t. j. izenačenja žene pred zakonom. Prvi problem je bil predan delokrogu mednarodnega urada dela. O drugem pa so bile že tekom zadnjega leta obveščene vse članice Društva narodov in naprošene, naj pošljejo podrobne podatke o politični in civilnopравни zakonodaji, ki velja v njih državah za ženo. Večina držav, članic Društva narodov je podatke poslala. Velike mednarodne ženske organizacije so poslale svoj ekspozitivni tiskovni material. Na njih pobudo (največje mednarodne ženske organizacije so: Mednarodna ženska alijansa, Alijansa sv. Ivane Orleanske, Mednarodna ženska zveza, Mednarodna federacija žen sodnic in odvetcin, Internacionala za enake pravice, Mednarodna liga žen za mir in svobodo, Svetovna unija žen za sporazum itd.) je lani petnajst držav (med njimi tudi Jugoslavija) podpisalo zahtevo, da pride vprašanje statuta še na lansko jesensko zasedanje.

Podatki držav o njih zakonodajah so seveda skupno dali ogromno tvarine, v kateri je bil zaenkrat pregled še nemogoč. Razlike v zakonodajah posameznih držav v pogledu državljanjskih pravic, ki jih žene tam uživajo, so dvojno važne in zanimive: gre tu za razlike med položajem žene in moža in za razlike med položajem poročene in neporočene žene. — Do zasedanja je poslalo odgovore v Ženevo 37 držav (24 evropskih, 4 azijske, 2 afriški, 7 ameriških).

V najvažnejših vprašanjih je stanje sledeče:

Kar se tiče državljanstva je 10 držav ženo izenačilo z možem. 24 držav je dalo ženi iste politične pravice kot možu, t. j. aktivno in pasivno volilno pravico v zakonodajna telesa; 29 držav jim je dalo aktivno in pasivno volilno pravico v samoupravna telesa (le v 7 državah, med njimi v Jugoslaviji, te pravice še nimajo; to so evropske države). Glede izbire prebivališča so žene izenačene le v 4 državah; v 7 državah, tudi v Jugoslaviji je žena po zakonu lahko varuh svojih otrok. 14 držav daje ženi popolno pravico do dela v vseh poklicih. Glede svobodnega razpolaganja s svojim zaslužkom in uprave imovine je 24 držav ženo izenačilo z možem.

Razprava sama je reševala v glavnem dvojje vprašanje: 1. ali je Društvo narodov sploh upravičeno reševati te zadeve in 2. kakšni načini in intervencije so mu za to na razpolago. Jasno je, da je zakonodajna stvar vsake posamezne države, vendar pa se čuti Društvo narodov poklicano sestaviti neka mednarodna pravila, ki seveda niso za države obvezna, če jih posebej ne sprejmejo. (Taka pravila so bila sprejeta glede trgovine z dekleti in opijem). Po žalostnih izkušnjah zadnjih let, ko avtoriteta Društva narodov ni segala tako daleč, da bi bila mogla preprečiti tako hude konflikte (Abesinija, Španija), se je delegatom nekaterih držav zdelo čisto jasno, da bi tozadevne odločbe ne imele posebnih uspehov. Zato je bilo sklenjeno, da se vprašanje statuta žene detajlno in strokovno prouči s sodelovanjem svetovnoznanih pravnih institutov in ozkega odbora izvedencev, ki bo sestajal iz mož in žen in ki ga bo sestavilo Društvo narodov.

Tako je vseh 32 držav izglasovalo soglasno resolucijo s sledečimi ugotovitvami:

1. Razvoj prava po vsem svetu kaže tendenco za izenačenje obeh spolov pred zakonom.

2. O pravnem položaju žene v raznih državah je treba podrobnega študija in objasnitev.

3. Za študij je popolnoma kvalificiran Zavod za izenačenje privatnega prava.

4. Društvo narodov imenuje odbor pravnih izvedencev.

Razprava je bila v svojem celotnem poteku zelo živahna. Udeležilo se je izredno veliko število žen, ki so sodelovale bodisi kot članice delegacij posameznih vlad, bodisi kot njih namestnice ali izvedenke. Med navzočimi sta bili tudi dve ženi — opolnomočena ministra in sicer Aleksandra Kolontaj, izvanredni poslanik Rusije v Stockholmu in Palma Gijen, poslanik Mehike v Kopenhagenu.

(Po „Glasniku Jugoslovanske ženske zveze“.)

Kritike in poročila

Ilka Vaštetova: **Roman o Prešernu**. Samozaložba, str. 406. Oprema in ilustracija E. Justina. V povojnih letih postaja biografski roman vse bolj priljubljena literarna oblika, dasi je njegova umetniška vrednost še vedno več ali manj problematična. Tudi Ilka Vaštetova se je prišla te literarne oblike romana, da bi nam z njim prikazala Prešerna, njegovo delo in njegovo dobo ter nam vse to čim bolj približala.

Okvir „Romana o Prešernu“ tvori takratna doba, ena najreakcionarnjših dob, kar jih pozna zgodovina bivše Avstrijske monarhije, h kateri so pripadale dolga stoletja tudi slovenske dežele, z izjemo štirih let, ko so na pričetku devetnajstega stoletja spadale v okvir svetovnega Napoleonovega imperija. Po Dunajskem kongresu, ko je bil ta Napoleonov imperij razbit in so slovenske dežele znova pripadle Avstriji, je postal Dunaj center evropske politike, katere glavni cilj je bil, zatrei vsakršno, tudi najmanjše, svobodno gibanje. Francoska revolucija je namreč z geslom „svoboda, enakopravnost in bratstvo“ oplašila evropske državnike, ki so videli, kako opasna znajo postati za vladajoče ta demokratična načela. Da bi se preprečil vsakršen poizkus revolucije, kakršno je konceom osemnajstega stoletja doživela Francija, je organiziral ministrski predsednik na Dunaju, Metternich, policijski sistem, ki je dušil vsako svobodno gibanje. Vsem avstrijskim državljanom so bile odvzete njihove najosnovnejše človeške pravice, to je pravica svobodnega govora, tiska in združevanja. Naravna posledica tega je bila, da je prišlo vse kulturno življenje zamirati; razen jezikoslovja je hiral predvsem literatura.

Vzpredno s politično reakcijo je šla tudi verska. Vlada si je lastila nadvlado nad cerkvijo, nad cerkvenim življenjem in tako v političnem kot v cerkvenem življenju se je vzajemno skušalo uveljaviti načelo, da naj narodi ne mislijo, temveč delajo in molijo. Tako se je vršilo nadzorstvo nad življenjem državljanov in nad vsemi kulturnimi proizvodi z dveh strani, s strani oblasti in s strani cerkve, kateri je bil vsak spis, ki ni bil nabožne ali znanstvene vsebine, samo prazno igračkanje. To poslednje naziranje je pri nas Slovencih veljalo še zelo dolgo in se ga marsikdo še do danes ni otresel.

Vsa ta reakcija pa ni mogla zatrei stremeljenj takratne napredne evropske mladine, ki se je temu sistemu na vse mogoče načine upirala, dokler ni v l. 1848/49 izvojevala delne zmage ter strla stari reakcionarni, zdavnaj preživeli fevdalni sistem.

Vsa ta evropska dogajanja so našla odmev tudi pri nas Slovencih, ki smo, kot politično docela nedozorel in kulturno zaostal narod, avstrijski policijski sistem občutili tem huje, in je imel za nas vsled tega tudi težje posledice. O kakih nacionalni zavesti takrat pri nas sploh ni bilo mogoče govoriti. Slovenski kmet je videl samo v Avstriji svojo domovino, kakor tudi večina naših inteligentov, v kolikor niso sploh zatajili svojega porekla. Vsa naša literatura je bilo nekaj nabožnih knjig, nekaj zbirk narodnih pesmi ter nekaj poljudno znanstvenih knjig. Edina posvetna beletrija so bile Vodnikove „Pesmi za poskušino“ in še te brez večje umetniške vrednosti.

Takrat so si naši redki, evropsko naobraženi možje postavili za cilj dvig slovenske kulture, posebno literature in obenem dvig narodne zamožavosti. Razumljivo je, da je bila ta borba pod Metternichovim policijskim sistemom našim možem zelo otežkočena. Za vsak drobec, ki je nam Slovencem po vseh človeških pravicah kot narodu pripadal, so se vršile težke in dolgotrajne borbe. Ena prvih takih zahtev je bila uvedba sloven

skega jezika v šole in urade ter zahteva po slovenskem časopisju. Kasneje se je tem priključila še zahteva po zedinjeni Sloveniji, zahteva, ki je prišla do izraza predvsem leta 1849., bila pa delno uresničena šele po svetovni vojni.

To je v glavnem Prešernova doba, okvir, v katerega je postavljen roman Vašetove.

Prešerna kot mladostnika nam je podala Vašetova le bolj skopo. Toda podan je realistično in živo, kot inteligenten, nekoliko neroden kmečki fant, ki ga je „uka zeja“ pripeljala v mesto. Vendarle podaja tu Prešerna kot nekoliko predozorelega človeka, kar škoduje njegovemu kasnejšemu razvoju v romanu, tako da Prešeren Vašetove od svoje mladostne dobe do dobe moškosti ne raste dovolj okoliščinam primerno. O njegovem življenju na Dunaju kot juristu nam skoraj ničesar ne pove, kakor se tudi le površno dotika vseh njegovih poznanstev z dekleti v teh letih, dasi gotovo vsa ta poznanstva niso šla mimo njega, temveč so pustila brez dvoma v njegovi notranjosti globlje sledove. Najbrže so njegovi neuspehi pri dekletih pustili v njem več ali manj občutek manjvrednosti, ki se je kasneje potenciral še z neuspehom pri Juliji Primčevi, radi česar, verjetno, pozneje ni iskal sebi duševno enakovrednega dekleta, temveč se je navezal na Jelovškovo, ki mu niti malo ni bila dorasla. Seveda pri tem zadnjem ne smemo zanikavati dejstva, da se je nanjo navezal predvsem iz seksualnih teženj, o čemer bomo govorili še kasneje.

Mnogo bolj se je Vašetova skušala poglobiti v dobo Prešernovega poznanstva z Julijo Primčevo. Ano Jelovškovo ter poslednja leta pred smrtjo, ko je bil Prešeren kot človek že močno osamljen.

V letu 1833. se je Prešeren, kakor sam pravi, na prvi pogled zaljubil v Julijo Primčevo. Dasi sta se le malo videvala, mimogrede na sprehodih, kasneje na kazinskih plesih, ter še redkeje govorila med seboj, je Prešerna vendarle vsega zajela ljubezen do tega za 16 let mlajšega dekleta, da ji je leta in leta posvečal svoje najboljše pesmi, med njimi Sonetni venec, ki nosi v akrostihu njeno ime. Prešeren ni bil, kakor pravilno poudarja Vašetova, v Julijo le idealno zaljubljen, niti mu ni bila le neka pesniška fikcija, temveč je Julija zanj predstavljala docela realno žensko, ki bi si jo rad vzel za ženo. Njuni zvezi pa ni nasprotovala le Julijina mati, ena najbogatejših meščank v Ljubljani, temveč tudi dejstvo, da je bil Prešeren le reven-koncipient, ki so mu bile vse prošnje za samostojno advokaturu vse do leta 1846. zapovrstjo odklonjene. S samostojno advokaturu pa bi mu bilo šele dano, ustvariti si materialno bazo in na njeni podlagi tudi stanu primerno družinsko življenje. Vendar pa leži glavni vzrok, da Prešeren Julije ni dosegel, v dejstvu, da Julija ni čutila notranjega nagnjenja do Prešerna. Poudarek Vašetove na zunanje okoliščine (materino protivljenje, Prešernove odklonjene prošnje za advokaturu), kot enim najmočnejših vzrokov, da Prešeren Julije ni dosegel, je nekoliko premočan, ker ne smemo iti preko dejstva, da Julija Prešerna ni ljubila in so ji vse njej poklonjene pesmi in drugi dokazi pesnikovega nagnjenja do nje, le ugajali, kakor pač take stvari ugajajo mladim dekletom.

V dobi Prešernovega brezuspešnega potezanja za Julijino naklonjenost, ga je leta 1835. zadel človeško nemara globlji udarec, kot je neuslišana ljubezen, namreč smrt prijatelja Matija Čopa, mladega, nadarjenega in evropsko razgledanega človeka, ki bi mu takrat pri nas zaman iskali para. Iz njunega tesnega prijateljskega sodelovanja se nam je rodila drobna knjižica „Kranjska čbelica“, zbirka pesmi takratnih slovenskih pisateljev, naša prva knjižica, ki je vsebovala resnične pesniške umotvore, med njimi najmočnejše, po vsebini in obliki evropskega formata, Prešernove pesmi, polne žive želje po življenju in ljubezni. S Čopovo smrtjo je izgubil Prešeren svojega najboljšega prijatelja in mentorja, ki ga je seznanjal z umotvori takratne in pretekle svetovne literature. Človeka, ki je Prešerna odkrival lepoto in smisel povezanosti zunanje oblike pesnitve z njeno vsebino. Vašetova je Prešernovemu razpoloženju v prvih dneh po izgubi Čopa, njegovi depresiji radi ponovno odklonjene prošnje za advokaturu in zaradi vedno manjšega upanja na zvezo z ljubljeno deklico dala poudarka z nameravnim samomorom, ki ga je pa preprečil Prešernov šef in prijatelj Crobath. Dočim je

tu poudarek s samomorom za takratno Prešernovo razpoloženje umesten in zveni verjetno, so vsi taki kasnejši poizkusi, razen zadnjega, skoraj tik pred njegovo smrtjo, premalo utemeljeni. Primerneje bi bilo, dati močnejši poudarek na okoliščine, v katerih je bil Prešeren prisiljen živeti in ki so za notranje tako razvitega človeka, kot je bil Prešeren, že same na sebi pomenile samomor. Ravno te okoliščine pa so pri Vaštetovi z vsemi svojimi psihološkimi posledicami vse premalo vidne.

Prešeren se je sčasoma z odgovedjo od zveze z Julijo sprijaznil. Njegove pesmi ne prevéva več toliko ljubezenski, kot prepородni element, ki ga zasledimo že v Sonetnem vencu. O važnosti prepородnega elementa Vaštetova v svojem romanu sicer govori, se pa preveč izgublja v opisovanju Prešernovega novega odnosa do Ane Jelovškove. Prešernov prepородni element, ne le v njegovi pesmi, temveč tudi v vsem gledanju na položaj Slovencev v takratni dobi, razgibani po najrazličnejših idejah, je za nas izredne važnosti. Posebno opasen za našo narodnost je bil ilirizem, ki je zastopal idejo stopitve južnoslovanskih narodov v eno samo celoto z enim jezikom, ki naj bi bil v tem slučaju hrvatski. Prešeren je na to gibanje gledal docela naravno, t. j. zavedal se je v polni meri, da pomeni za nas Slovence taka stopitev tako v narodnostnem, kot v kulturnem pogledu smrt. Zato se je taki priključitvi hrvatski kulturni sferi z vso odločnostjo uprl. O kakem skupnem političnem nastopu Slovencev in Hrvatov proti skupnemu sovražniku pa se je takrat jedva komu sanjalo in vendar je bila to edina realna baza, na kateri bi se dala doseči tako jezikovna kot politična osamosvojitve. Te baze so se oprijeli naši kasnejši politiki in jo koncem svetovne vojne deloma uresničili.

V to dobo, kot že omenjeno, pada Prešernovo poznanstvo z Ano Jelovskovo, takrat hišnico pri dr. Crobathu, Prešernovemu šefu. Na razmerje Prešerna do tega dekleta se gleda še vedno več ali manj enostransko. Tudi Vaštetova, ki skuša sicer biti vseskozi objektivna, gleda v tem razmerju na Prešerna veliko preveč kot na pesnika in misleca, mesto da bi ga prav tu gledala povsem človeško, s čemer ne bi prav nič izgubil na svoji veličini in pomembnosti, temveč bi nam prav s svojo človeško tragiko postal še bližji. Če prečitaš to poglavje v „Romanu o Prešernu“, dobiš nehote vtis, da leži največji del krive za to Prešernovo nesrečno zvezo z Ano Jelovskovo prav na njej. Vaštetova jo skuša s poudarkom na njeni trmi, jezavosti, ciganskemu temperamentu i. t. d., sicer opravičiti — v kolikor je tu sploh mogoče govoriti o kakem opravičevanju in krivdi. Ker Prešeren, v kolikor nam pričajo viri, do Julijine dobe in v tej ni imel nikakega globljega intimnejšega odnosa s kako žensko, je bilo pričakovati, da se bo prej ali slej, kot zdrav in naraven moški, tudi intimno navezal na kako žensko. Da je bila to ravno Ana Jelovškova, je bilo zgolj naključje, da jo je poznal in da ga je seksualno privlačevala bolj, kot katera drugih njegovih znank. Da je prišlo med njima do intimnejšega odnosa, tu gotovo ni krivde toliko na Jelovškovi — v kolikor se tu sploh sme govoriti o kaki krivdi — temveč veliko bolj na Prešernu samem, ki je bil s svojimi 31 leti toliko dozorel človek, da bi lahko vnaprej sklepal, da zveza z jedva petnajstletnim, temperamentnim in njemu duševno še daleč ne doraslim dekletom ne zanj ne zanje ne bo srečna. In namesto da bi to razmerje kasneje čim odkriteje in pametneje uravnaval, je Prešeren mučil Ano z ljubosumnostjo in jo s tremi porodi izven zakona spravljal v položaj, ki je bil za nezakonsko mater takrat gotovo še težji, kot je danes. Pri vsem tem se je glede poroke izgovarjal s slabim materialnim stanjem, kasneje, ko se je tudi to več ali manj izboljšalo, pa s svojo sestro Katro, češ, da se Ana gotovo ne bi razumela z njo, če jo poroči. S strani Prešerna so bila to sama neodkrita izbegavanja, izvirajoča iz njegovega spoznanja, da Ana ni ženska, s katero bi si lahko ustvaril srečno družinsko življenje, da ga nanjo veže zgolj seksus; kar pa še ni dovolj, da bi moškega za trajno vezalo na žensko. Tako sta bila Ana kot tudi Prešeren žrtev drugega, ker sta se našla le na podlagi spolne strasti, nista se pa mogla najti kot človeka, ker je bila Ana veliko preveč preprosta, da bi mogla doumeti Prešerna, Prešeren pa preveč svobodoljuben, da bi si nadel spone, ki bi ga verjetno

bolj težile, kot ga je težilo svobodno razmerje z Ano, nad katerim se je spotikavala vsa takratna družba. Čeprav se je kasneje njuno razmerje z Aninim odhodom v Trst močno zrahljalo, se Prešeren ni več vezal na drugega dekleta. Najbrže zato, ker se je čutil že prestarega za to, da bi si ustvaril družinsko življenje; obenem je tudi čutil moralno odgovornost do Jelovškove, in pa ker je bil na dnu svoje notranjosti kot človek že močno ubit. Ubijale so ga naše takratne razmere, ki so ga kot človeka in kot pesnika močno utesnjevale.

Kakor sem že omenila, je Prešernove pesmi po Julijini dobi vse bolj preveval preporni duh, ki je pričel zajemati tudi že širše sloje slovenskega naroda. Glavni list, ki je, pišan v slovenskem jeziku, budil veselje do čitanja in obenem smisel za slovensko skupnost, so bile Bleiweisove „Kmetijsko-rokodelske novice“, ki so prinesle tudi nekaj Prešernovih pesmi, predvsem one iz njegovih poslednjih let. Prešeren se je v njih postavil ne le na slovensko stališče in zahteval za svoj narod pravice, ki mu kot narodu pripadajo, temveč je šel še dalje. Zahteval je te pravice za vse narode, za vse človeštvo:

„Žive naj vsi narodi,
ki da žele dočakat' dan,
da koder sonce hodi,
preprij iz sveta bo pregnan.“

S temi verzi se je Prešeren postavil na tako visoko človeško stališče, kakršnega so takrat priznavali in zagovarjali le redki in najboljši možje Evrope.

Ilka Vaštetova nam je s svojim „Romanom o Prešernu“, ki je zahteval ogromno študija in dela, znala na prijeten način prikazati Prešernovo življenje in delo. Razen nekaterih malenkostnih stvarnih pogršk je največja hiba romana, da je gledala avtorica Prešerna le nekoliko preveč kot izrednega človeka, pesnika in misleca, tako da je pri tem trpel Prešeren kot človek. Obenem manjka delu tiste poslednje iskre, intuitivnega dojemanja in s tem tudi podajanja Prešerna kot pesnika, misleca in človeka. Manjka mu pronicavega pogleda v borbo med pesniško in človeško naravo z njegovimi brezdanjimi globinami, da nas tragika Prešernovega življenja ne zajame s tisto docela človeško silo, kakor bi morala.

Bolj kakor Prešeren so se pisateljici posrečili pesnikovi sodobniki, ki jih je pritegnila v okvir tega romana, da bi z njimi ne le poživila in izpopolnila ta okvir, temveč da bi v razmerju z njimi tem lažje poudarila pesnikovo osebnost. Tako je dokaj dobro karakterizirala osebnosti, kot so Crobath, Čop, pater Benvenut in drugi, dočim je Kastelic, vkljub pomanjkljivostim svojega značaja, le pretémno in preenostransko podan, tako, da včasih docela izgublja svoje človeške poteze in zapušča v čitatelju dojem karikature.

Ilke Vaštetove „Roman o Prešernu“ je za poznavanje Prešerna velike važnosti, ker bodo najširšim plastem našega naroda podrobnejše stvari iz njegovega življenja veliko lažje dostopne v obliki romana, ki se gotovo prijetneje čita, kot vse do zdaj napisane razprave o tem našem največjem pesniku.

Oprema in slike, ki dopolnjujejo tekst romana, delo grafika E. Justina, so lepe in umetniško na višku. M. K.

Obzornik

„Podoba Jurijeve gospodinje“, slika na platnicah je delo Jurija Šubica, enega najpomembnejših slovenskih slikarjev. Razstava njegovih umetniških del ter del njegovega brata, Janeza Šubica, ki je prirerjena v Narodni galeriji v Ljubljani, pomeni kulturni dogodek za Slovenijo.

Razstava umetnic Male ženske antante. Mala ženska antanta priredi razstavo češkoslovaških, rumunskih in jugoslovanskih umetnic-slikaric in kipark. Vsaka država pošlje 40 slik oz. kipov. Na Slovenijo odpade 10 slikarskih in 2 kiparska

umotvora. Razstava je zamišljena kot potujoča razstava ter bo odprta v glavnih mestih po 3 in v manjših mestih (Ljubljana) po dva tedna.

Pri Svetovni zvezi za mir v Parizu je bila osnovana tudi ženska komisija. Njena naloga je mirovna propaganda po vsem svetu.

Internacionalni kongres zdravnic se je vršil tekom letošnjega poletja v Edinburgu. Obiskalo ga je 250 zdravnic iz 20 držav.

V angleškem parlamentu deluje zdaj 11 žen kot narodne poslanke, v senatu pa ni nobene.

Za konzula Zedinjenih držav v Ženevi je bila imenovana ga. Margareta Hanu iz Washingtona.

Ga. Čang-kaj-šek je prevzela vrhovno poveljstvo nad obrambo proti zračnim napadom v Šanghaju.

Žene v Mehiki bodo končno dobile volilno pravico. Priborile so jo na poseben način. Predstavnice vseh ženskih organizacij so pred hišo predsednika mehikanskega kongresa priredile gladovno stavko.

Iz nacionalistične Španije. Po dekretu nacionalistične vlade v Burgosu morajo vse žene med 17. in 35. letom odslužiti šestmesečno „socialno službo“ kot delavke ali administrativne uslužbenke ali poljedelske in hišne pomočnice. Izvzete so poročene žene, vdove in bolnice. Druge žene pa brez odslužene socialne službe ne dobe niti državne niti občinske ali podobne službe.

Helena Keller, zuana gluhonema in slepa književnica, se je vrnila s potovanja po Japonski v Ameriko. V svojih izjavah o Japonski in Japoncih zatrjuje, da je japonski narod proti vojni, da ga le maloštevilna, toda bogata in vplivna klika goni v vojno proti Kitajski.

Pri bombardiranju Kantona od strani japonskih bombnih letal je bilo ubitih več tisoč žen in otrok.

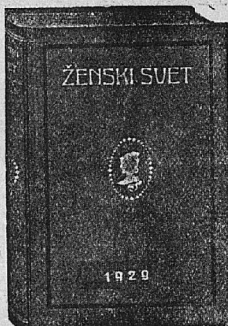
V odgovor naročnicam, ki so se odzvale naši anketi

Zaradi preobilice gradiva smo sklenili, da celotnih romanov zaenkrat ne bomo objavljali, dokler še obseg lista ne poveča.

Veselih, optimističnih povesti, ki si jih želi mnogo naročnic, je uredništvo samo zelo veselo, žal jih redko dobi v roke. Sedanje razmere so že take, da našim sotrudnicam in sotrudnikom ni preveč rožnato življenje, in optimizem se ne da izsiliti. Ne bi pa hoteli porabiti že itak pičlega prostora za prevode zabavnih, a zato navadno plehkkih in literarno manjvrednih proizvodov tujega časopisja.

Uredništvo se je trudilo, da v vsaki številki prinese članek o stvarih, ki se tičejo izključno ali vsaj v veliki meri žene in ženskega vprašanja. Tudi za naprej bomo skušali objavljati take članke v čim bolj poljudni obliki in bomo na splošno željo prevajali tujke.

Uredništvo so izredno razveselili dopisi, ki zahtevajo, da se obseg lista poveča in za to ponujajo celo večjo naročnino. Žal jih je premalo. Sedanje denarne razmere pa tega, žal, še ne dovoljujejo. Čim več novih naročnic nam boste pridobile, tem preje se bodo dali uresničiti lepi načrti. Potem bo tudi bolje mogoče ustreči številnim in različnim željam naročnic, ki zahtevajo več kritik, poročil in več obzornika (ki je bil sedaj zaradi pomanjkanja prostora večkrat zelo okrnjen). — Že sedaj bo uredništvo poskušalo uvesti posvetovalnico. Zato prosimo naročnice, da nam pošljejo svoja vprašanja glede svojega gospodinjstva, zakona, vzgoje in vzreje otrok, zdravstva in poklica in skušale bomo, najti zanje izvedeniških odgovorov. — Za vse odgovore in nasvete se pristrčno zahvaljujemo. U p r a v a.

Originalne platnice

za „Ženski Svet“ za vse letnike ima v zalogi

Knjigoveznica J. Dežman

Ljubljana, Wolfova ul. 8

cena platnicam din 10.— (brez poštnine)

„ „ z vezavo „ 18.— „ „

mapa za priloge „ 5'50 „ „

Izvršuje vsa knjigoveška dela solidno in ceno

Darovi za tiskovni sklad

Gg. Ninca Pinter din 40.—; Tončka Čarka din 18.—; po din 16.—: Janja Rebernik, Mimi Meden; Pavlica Kar. din 15.—; po din 12.—: Milka Ivnik, Jelka Šalamun; po din 8.—: Milena Dimović, Pavla Lavrenčič; po din 6.—: Angela Oblak, Draga Lušicky, Terezija Kosi, Viktorija dr. Flisova, Ivanka Kovačič, Natalija Tomšič, Josipina Strman, dr. Emil Miglič, Ina Jager, Olga Šavnik, Mira Štempihar, Francka Lah, Marija Verbnjak, Dora Mervič, A. Smola, M. Gajić; po din 4.—: Ant. Jager, Marija Pregrad, Marija Jarc, Rezi Kretič, Kristina Meznarič, Terezija Stanič, Ljuba Mastnak, Halka Kern; po din 3.—: Silva Janžek, Mimica Rajh, Micika Kunaver; po din 2.—: Roza Blažič, Ida Kotnik, Betka Sitar, Ivanka Istenič, Julija Heinrichar, Ana Petek, Zora Švajger, Pavla Drašlar, Ivanka Mezek, N. Vrhovšek, Marija Vivoda, Judita Vivod.

Cenj. darovalkam iskrena hvala!

Prosimo, poslužite se takoj priložene položnice, da je ne izgubite!

Pridobivajte nove naročnice!

Za vsako priglašeno naročnico Vam odobrimo en trimesečni obrok, ko dotična plača svojo letošnje naročnino. Tista, ki nam pridobi 5 novih naročnic dobi v dar knjigo

„**Za vsak dan**“ (čez 800 strani!)

Prosimo, pošljite nam naslove svojih znank, ki še niso naročene na „Ženski Svet“, da jim ga pošljemo na ogled. **Uprava.**

Ženski Svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina za list z gospodinjsko prilogo „Naš dom“, modno prilogo ter krojno polo z ročnimi deli znaša din 64.—, polletna din 33.—, četrtletna din 17.—. Posamezna številka din 6.—. Sam list s prilogo „Naš dom“ din 40.—, same priloge din 48.—. Za Italijo Lit. 24.—, posamezna številka Lit. 2'50; za ostalo inozemstvo din 85.—. Rač. poš. hran. v Ljubljani št. 14004. Uredništvo in uprava v Tavčarjevi ul. 12/II. Tel. 32-80 Izdaja Konzorcij Ženski Svet v Ljubljani. Za konzorcij in uredništvo odgovorna Milka Martelanc.

Tiska tiskarna Veit in drug, družba z o. z., Vir, p. Domžale (Predstavnik P. Veit, Vir).

69.-

Za večerno družbo Vam izobno služijo ti elegantni čevlji iz diftina. Diftin je material, ki popolnoma nadomešča kožo „semsi“ in „antilop“, razven tega je zelo trajen. Poskusite en par.

79.-

Jako elegantni plesni čevlji. Pasek čez nart in lepa črno-bela kombinacija dajeja Vašim nogam poseben šik. V njih boste imeli dvojno zadovoljstvo pri plesu.

79.-

Beli elegantni plesni čevlji iz atlasa. Vsaka dama mora imeti čevljičke enake barve, kakor je njena toaleta. S specialno barvo barvamo te čevljičke rdeče, rožnate, zeleno, modro, lila, rumeno i. t. d.

129.-

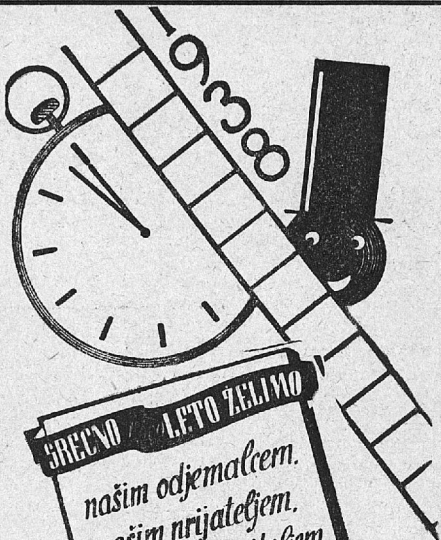

Elegantni žamski čevljički iz finega laka s solidnim okrasom. Vaše noge bodo v teh čevljih dovršeno elegantne.

169.-

„Naš ponos“, elegantni, na okvir šivani, lakasti čevlji za gospode. Za ples, s smokingom in frakom najprikladnejši. Fina izdelava in soliden okras jamčita za njihovo eleganco.

SREČNO **LETO ŽELIMO**
našim odjemalcem.
našim prijateljem.
našim dobaviteljem.
našim sotrudnikom.
*Obljubljamo Vam, da bomo
kako dostoj, tako tudi v bodoče,
služili narodu in državi.*

10.-

29.-

Fine nogavice iz flora, raznih vzorcev in barv. Če kupite en par, boste ž njim zadovoljni.

Vsaka elegantna in praktična gospodinja pozna dobrine naših nogavic „Princesa“, ki so tanke, trpežne, in poceni.

Rata